

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo@mmm.fi

Viite: Lausuntopyyntö 7.12.2020 (VN/5326/2020-MMM-4)

Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta

Vesilaitosyhdistys (VVY) on vesihuoltolaitosten toimialajärjestö. Jäseninäemme on noin 300 vesihuoltolaitosta kattuen noin 90 % maamme vesihuollosta. Järjestetty vesihuolto kattaa tällä hetkellä talousveden osalta yli 90 % ja jätevesien johtamisen ja käsittelyn osalta yli 80 % Suomen väestöstä.

Vesilaitosyhdistys kiittää mahdollisuudesta lausua kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta, visiosta ja toimeenpano-ohjelman luonnoksesta.

Yleiskommentit ja taustaa

Vuosina 2021-2022 toteutettavaksi ehdotetun kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteina on varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja laadukas vesihuolto sekä uudistaa alaa siten, että otetaan harppauksia kohti Suomen vesihuoltolaitosten ilmastoneutraaliutta ja resurssiviisautta hyödyntäen uuteen teknologiaan ja kiertotalouteen perustuvia ratkaisuja.

Vesilaitosyhdistyksen ja vesihuoltolaitosten näkökulmasta kansallinen vesihuoltouudistus on tarpeellinen ja sen päätavoitteet ovat oikeansuuntaisia ja linjassa myös VVY:n uuden strategian (2021-2030) kanssa. VVY katsoo, että suurimmat haasteet ovat tulevaisuudessa pienimmillä laitoksilla ja siksi onkin oikein, että ohjelmaluonnoksen toimenpiteiden painopiste on juuri näissä laitoksissa.

Vesihuoltolaitoksilla on valmius uudistua ja jatkuvasti parantaa toimintaansa

Vesihuoltopalvelut ovat Suomessa pääosin hyvällä tasolla kansainvälisestikin vertaillen ja vesihuollon asiakasmaksut ovat edulliset. Maassamme on suuri määrä eri kokoisia ja erilaisissa toimintaympäristöissä ja yhdyskuntarakenteissa toimivia vesi- ja viemärlaitoksia, joten toiminnan taso vaihtelee suuresti. Suurilla ja keskisuurilla laitoksilla vesihuollon perustoiminnot ovat pääosin kunnossa ja toimintaa kehitetään jatkuvan parantamisen periaatteella. Perustoimintojen ohella vesihuoltolaitokset voivat olla aktiivisia toimijoita mm. bio- ja kiertotalousratkaisujen hyödyntämisessä ja digitalisaatioissa, hiilineutraaliuden edistämässä ja ilmastomuutokseen sopeutumisessa sekä kansainvälistymisessä. Vesihuoltolaitokset ovat sitoutuneet ja motivoituneet kehittämään toimintaansa edelleen ja edistämään koko vesihuoltoalan uudistumista. VVY ja sen jäsenlaitokset ovat siten valmiit tekemään oman osuutensa vesihuoltouudistuksen toteutumiseksi.

Vesihuoltoalan uudistuminen edellyttää rakenteellisia muutoksia

Vesihuoltoala ei voi kehittyä ja uudistua ilman rakenteellisia muutoksia. Vesihuoltolaitosten rakennemuutoksessa tulee huomioida ympäröivän yhteiskunnan, erityisesti kuntakentän, tulevat rakennemuutokset. Laitosten kuntaomistajien tahtotila, sitoutuminen ja pitkäjänteinen näkemys on keskeinen edellytys onnistuneelle rakennemuutokselle. Myös valtion määrätietoisia linjauksia ja toimenpiteitä tarvitaan etenkin haja-asutusalueiden vesiosuuskuntien tilanteen ratkaisemiseksi.

Vesihuoltolaitoskentän haasteena on toimijoiden suuri lukumäärä ja erityisesti pienimpien laitosten vaikeat lähtökohdat laadukkaiden vesihuoltopalvelujen tuottamiseksi, kun niiden asiakaspohja, taloudelliset ja osaamisresurssit ovat ohuet.

Vesihuoltolaitosten vastuullinen omistajuus ja hyvä omistajaohjaus

Vesihuoltolaitosten hyvän toiminnan ja uudistumisen kannalta niiden omistajatahon tahtotilalla, vastuullisuudella ja hyvällä omistajaohjauksella on keskeinen merkitys. Omistajapolitiikassa ja omistajaohjauksessa on tärkeitä pitää fokus vesihuollossa ja vesihuoltopalvelujen käyttäjien edussa sekä toteuttaa vesihuoltoa parhaalla mahdollisella tavalla koko yhteiskunnan eduksi.

VVY:n mielestä vesihuoltopalvelun tuottavien organisaatioiden ja tarvittavan infrastruktuurin pitäisi olla ensisijaisesti julkisessa omistuksessa ja määräysvallassa. Kunnat ovat olleet ja ovat jatkossakin maassamme luontevin taho taajamien vesihuoltolaitosten omistajiksi. Asiakasmäärillä mitattuna yli 90 % Suomen laitospöytäkirjasta vesihuollossa onkin julkisessa eli kuntien omistuksessa. Loppua 10 %:ia hoitavat lähinnä haja-asutusalueilla toimivat, asiakaidensa omistamat ja hallinnoimat vesiosuuskunnat. Tämä malli on tuottanut Suomeen hyvin asiakkaitaan palvelevan ja tehokkaasti toimivan vesihuollon.

Kansallisessa vesihuoltouudistuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että erilaisin toimin edistetään vesihuoltolaitosten vastuullista omistajuutta ja laadukasta omistajaohjausta. Omaisuudenhallinnan osaamisen kehittäminen laitosten ohella myös omistajaorganisaatioissa on tärkeää.

Vesilaitosyhdistyksen kommentit osien A-D visioehdotuksiin

Vesihuoltouudistuksen päätavoitteet ovat VVY:n mielestä hyviä ja linjassa oman uudistetun strategiamme kanssa. Ohjelmaluonnoksessa ehdotetut 10 päätoimenpidekokonaisuutta on jaettu neljään ryhmään (A-D), joille kullekin on muodostettu oma visionsa vuoteen 2030. Nämä visiot ovat VVY:n mielestä pääosin hyvin muotoiltuja, mutta joiltakin osin kaipaavat vielä hiomista. Seuraavassa kommenttejamme visioehdotuksiin.

A: Toimiva lainsäädäntö ja valvonta 2030:

Suomen vesihuollossa huolehtivat toimintakykyiset vesihuoltolaitokset, joiden pääomistus on kunnilla ja asiakkailla. Useimmat vesihuoltolaitokset ovat yhtiöitä, liikelaitoksia tai osuuskuntia. Laitokset hyödyntävät monipuolisesti ulkopuolisia palveluja, myös operoinnissa. Laitosten taloudenpitoa ja toiminnan laatua valvotaan tehokkaasti.

Visio A on sinänsä hyvä, mutta viimeistä lausetta lukuun ottamatta viittaa enemmänkin osaan B (toimivat vesihuoltolaitokset) kuin lainsäädäntöön ja valvontaan. Toimivan lainsäädännön ja valvonnan visiota voisi täydentää ja vesihuoltolaitosten toimintaan liittyviä visiolauseita yhdistää osin visioon B.

B: Toimivat vesihuoltolaitokset 2030:

Jokainen Suomen vesihuoltolaitos on toimintakykyinen turvaamaan asiakkailleen turvalliset ja laadukkaat vesihuoltopalvelut. Vesihuollon kehittämistä suunnitellaan seudullisessa yhteistyössä. Laitokset hyödyntävät monipuolisesti ulkopuolisia palveluja, myös operoinnissa. Vesihuoltolaitokset ja kunnat huolehtivat omaisuudestaan pitkäjänteisesti.

Visio B on hyvä, mutta sitä voisi osin täydentää vision A tekstillä. Osa lauseista on nyt muo-lemmissa samassa muodossa. Lause "Vesihuollon kehittämistä suunnitellaan seudullisessa yhteistyössä" viittaa suunnitteluun, mutta vesihuoltolaitosten näkökulmasta vesihuollon toteuttaminen seudullisessa yhteistyössä olisi konkreettisempi visio.

C: Osaamisen kehittäminen 2030:

Vesihuoltopalveluja hoitavat henkilöt ovat päteviä ja kiinnostuneita osaamisensa jatkuvaan kehittämiseen. Vesihuoltoalan imago on hyvä ja alalle hakeutuu riittävä määrä uusia opiskelijoita ja alan vaihtajia. Vesihuoltoala pystyy tarjoamaan työntekijöilleen kiinnostavia urapolkuja sekä kotimaassa että kansainvälisesti.

Visio C on hyvä, mutta alan koulutuksen kehittäminen voisi näkyä visiossa paremmin, osaamisen kehittäminen ei voi olla vain henkilöstön tai vesihuoltolaitosten vastuulla kuten visio-tekstistä voisi päätellä.

D: Uudistuva vesihuolto 2030:

Vesihuoltoala on laajalti siirtynyt lineaaritaloudesta kiertotalouteen. Suomi on ollut mukana vaikuttamassa siihen, että jätevesilietteiden ravinteiden kierrätys toimii. Vesi- ja resurssiviisas sekä älykäs vesihuolto toimii osana eri alojen yhteistyössä. Vesihuoltolaitokset toimivat energiatehokkaasti ja ovat varautuneita muuttuvan ilmaston haasteisiin. Vesihuoltoalan toimijat tuottavat ratkaisuja sekä kotimaahan että maailman vesiongelmiin.

Vision D teksti painottaa vahvasti kiertotaloutta ja ilmastonmuutosta, kun taas esimerkiksi digitalisaatio näkyy visiossa varsin heikosti. Visioteksti ei vastaa erityisen hyvin toimenpideehdotusten i-j sisältöä. Vision D tekstiä olisi mielestämme tarvetta muotoilla osin uudelleen.

Vesilaitosyhdistyksen kommentit toimenpide-ehdotuksiin (a-j)

Seuraavassa on Vesilaitosyhdistyksen kommentteja vesihuoltouudistuksen toimeenpano-ohjelman luonnoksen kymmeneen ehdotettuun päätoimenpiteeseen (a-j).

a) Vesihuoltolainsäädännön uudistus vaiheittain

Ohjelmaluonnoksessa esitetyt vesihuoltolain muutostarpeet perustuvat pääosin selvitykseen vesihuoltolain toimivuudesta (Saarinen, 2020) ja ovat VVY:n mielestäkin tarpeellisia ja keskeisiä. Selvityksen mukaan vesihuoltolain tavoitteita ja säännösten merkitystä ei tunneta kunnolla ja vesihuoltolain ja talousvesiasetuksen vaatimukset sekoitetaan keskenään. Vesihuoltolain tavoitteet eivät ole riittävän selkeitä ja motivoivia. Lain velvoitteiden noudattamatta jättämisestä ei välttämättä aiheudu seuraamuksia. Kirjauksiin tarvitaan täsmennyksiä joko lain tasolla tai kirjaamalla tarkennukset asetuksiin. Myös viranomaisresurssit ja -osaaminen ovat puutteellisia suhteessa lainsäädännön vaatimuksiin.

Uudistettavat kokonaisuudet selviävät tarkemmin lainsäädäntötyön edetessä. Ohjelmaluonnoksen mukaan kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteiden kannalta on tarpeellista selvittää mahdollisuudet ja vaikutukset seuraavien kokonaisuuksien sisällyttämisestä lainsäädäntöön:

1. Kuntien tai asiakkaiden pääomistajuuden säilyttäminen vesihuoltolain tarkoittamissa vesihuoltolaitoksissa sekä tukkuvesilaitoksissa
2. Laitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan vastuiden selventäminen
3. Juomavesidirektiivistä tulevat vaatimukset
4. Lakisääteinen hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto
5. Lakisääteiset pätevyysvaatimukset vesihuoltolaitosten henkilöstölle
6. Kehittämisen- ja investointisuunnitteluelvoite
7. Häiriötilannesuunnitelmien sisältövaatimusten tarkentaminen ja varautumista koskevien suunnitelmien yhteensovittaminen
8. Vesihuollon toiminta-aluejärjestyksen ja liittämiselvoitteen selkeyttäminen
9. Hulevesikysymykset

Kaikki yhdeksän todettua muutostarvetta ovat myös VVY:n mielestä kannatettavia. Olemme jäljempänä lausunnossamme perustelleet mm. (2) laitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tarvetta, (4) hyvän vesihuollon kriteerien käyttöönottoa, (5) henkilöstön pätevyysvaatimusten saamista alalle, (6) vesihuollon kehittämissuunnitteluvuorokauden palauttamista ja pitkän aikavälin investointisuunnitteluvuorokauden lisäämistä lainsäädäntöön. Kaikki edellä mainitut kohdat tähtäävät siihen, että myös heikommin resursoituilla laitoksilla toiminnan tasoa saataisiin nostettua. Kohtaan 8 sisältyen erityisesti toiminta-alueella taajaman ulkopuolella liittämismuutosten liittyvät haasteet eri säädösten (VHL, YSL) yhteensovittamisessa ovat viime vuosina aiheuttaneet runsaasti hämmennystä ja vaikeuttaneet käytännön työtä kunnissa ja laitoksilla. Tässä yhteydessä tulee myös selkeyttää vesihuoltolain soveltamista ja tulkintaa koskien mahdollisuutta toiminta-alueen supistamiseen.

Vesihuoltolainsäädäntöä tulee kehittää tukemaan uudistumista sekä ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset. VVY:n mielestä lainsäädännön uudistamisen valmistelussa pitäisi nyt listattujen muutostarpeiden ohella pohtia huolella tarvetta myös lainsäädännön muutoksille, joilla edistetään alan rakenteellisen uudistumisen toteutumista. Tarpeet voivat liittyä mm. alan toimijakentän rakenteeseen ja organisoitumiseen, talouden ja toiminnan valvontaan sekä alan osaamisen ja kehittymisen turvaamiseen esimerkiksi koulutuksen perusrakenteita kehittämällä.

Vesihuoltolainsäädännön uudistamista esitetään valmisteltavaksi vaiheittain. Tärkeimpänä syynä vaiheistukselle on, että EU:n juomavesidirektiivin säännökset on saatettava voimaan osana kansallista lainsäädäntöä kahden vuoden sisällä direktiivin voimaantulosta. Ohjelmaluonnoksen mukaan tavoitteena on, että hallituksen esitys ensimmäisessä vaiheessa uudistettavasta vesihuoltolaista voidaan antaa vuonna 2022, jolloin se voisi toteuttaa osaltaan myös loppuvuodesta 2020 hyväksytyin EU:n juomavesidirektiivin kansallisen implementoinnin tarpeita. Osa kokonaisuuksista, erityisesti mahdollinen valvontamalli vesihuoltolaitoksille ei ehtine samaan aikatauluun, vaan siitä tulnaisiin säätämään vasta vuosina 2023–2024.

Vaikka ensimmäisessä vaiheessa uudistettuun vesihuoltolakiin sisältyisivätkin vain kaikkein kiireellisimmät ja nopeimmin valmisteltavat muutokset, VVY:n mielestä muidenkin tärkeiden lainsäädäntömuutosten valmistelu pitäisi aloittaa jo varhaisessa vaiheessa. Pidämme tärkeänä mm. pätevyysvaatimuksia koskevaa valmistelua. Tämä tulisi ottaa huomioon lainsäädännön muutoksia valmisteleavan asiantuntijatyöryhmän tehtävän määrittelyssä.

b) Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto

VVY pitää hyvän vesihuollon kriteeristön luomista ja käyttöönottoa tärkeänä. Tavoitteena on muodostaa yhtenäinen ja selkeä käsitys hyvän vesihuollon edellytyksistä ja myös sen mittaamisesta sekä näin tukea laitosten ja koko alan kehittymistä.

Kriteeristön toteutus ja käyttöönotto vesihuollon tietojärjestelmän (VEETI) osana ja vesi.fi -palvelun kautta ohjelmaluonnoksen mukaisesti on sinänsä järkevää, mutta varsin haasteellista erityisesti pienten vesihuoltolaitosten osalta, kuten järjestelmän tähänastinen alhainen käyttöaste osoittaa. Haasteena etenkin pienille laitoksille on kriteeristön muodostamiseksi tarvittavien perustietojen suuri lukumäärä. Tavoitteena pitää olla mahdollisimman selkeä ja helppokäyttöinen järjestelmä.

Kriteerien käyttöönotto lakisääteisesti ei tarkoita sitä, että kriteerit olisivat lakisääteisiä vaatimuksia, saati että lakisääteisten vaatimusten tulkittaisiin olevan erilaisia erikokoisille vesihuoltolaitoksille.

VVY:n tavoitteena on, että kriteereillä kannustettaisiin laitoksia hyvään toimintaan ja jatkuvasti parantamaan toiminnan tasoa. Kriteeristön käyttöönotolla VEETI-järjestelmän kautta tämän tavoitteisiin kannustavan vaikutuksen saavuttaminen lienee haasteellista. VEETI:n ohella tulisikin harkita kriteerien hyödyntämistä soveltuvin osin myös VVY:n VENLA -tunnuslukujärjestelmässä. Kriteeristön ja sen käyttötavan edelleen työstämistä tarvitaan vielä joka tapauksessa. VVY on valmis osaltaan panostamaan kriteeristön käyttöönoton ja järjestelmäkokonaisuuden kehittämiseen, jotta järjestelmästä tulisi mahdollisimman helppokäyttöinen ja toimiva vesihuoltolaitosten kannalta.

c) Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen

VVY:n näkemyksen mukaan laitosten toiminnan ja talouden sääntelyä tarvitaan jossain muodossa mm. riittävän investointitason varmistamiseksi ja laitosten taloudellisten toimintaedellytysten turvaamiseksi. Kovin raskasta talouden valvontamallia ei kuitenkaan pidetä tarkoituksenmukaisena. Talouden valvonnan suhteen minimiratkaisuna pidetään vesihuoltolaitoksen omistajalle maksettavan kohtuullisen tuoton nykyistä tarkempaa määrittelyä. Kohtuullisen tuoton laskentamallissa tulisi olla mukana riittävä korvausinvestointien taso. Toisaalta liian alhaisia ja siten alikatteisia vesihuoltomaksuja pidetään jopa ylihinnottelua isompana ja laajempina ongelmana, joten sille on selkeää valvonnan tarvetta.

Sääntelyn tarvetta tarkastellaan myös todennäköisesti vesihuollon yksityistämistä vastustavan "Vesi on meidän" -kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä. Ulkomaiset esimerkit antavat selkeitä viitteitä siitä, että talouden regulaation tarvetta on, jos laitoksia Suomessakin edes osittain yksityistetään.

Talouden sääntelyn ja valvonnan ohella – jopa tärkeämpänä – pidetään laitosten toiminnan valvonnan tehostamista. Tehdyt selvitykset osoittavat, että suurella osalla erityisesti pienimpiä laitoksia on vaikeuksia täyttää edes lainsäädännön minimivaatimuksia. Osittain haasteet liittyvät talouteen mm. kyvyttömyytenä riittäviin investointeihin korjausvelan kasvun hillitsemiseksi, ja osittain puutteisiin osaamisessa ja muissa resursseissa. Laitosten toiminnan tason parantamiseen pyritään mm. ottamalla käyttöön hyvän vesihuollon kriteerit, mutta on selvää, että myös laitosten toiminnan tason valvontaa pitäisi nykyisestä selvästi parantaa. Tämä asettaa viranomaisille vakavan haasteen, kun tiedetään, että resurssit ovat viime vuosina pikemminkin ohentuneet kuin vahvistuneet. Laitosten vertaisarvioinnin (*benchmarking*) velvoittamista lainsäädännöllä voitaisiin harkita yhtenä keinona toiminnan tason parantamiseksi. VENLA-tunnuslukujärjestelmän ylläpitäjänä VVY on valmis tarjoamaan kokemustaan ja asiantuntemustaan vertaisarvioinnin edelleen kehittämiseksi ja laajentamiseksi.

d) Alueellisen yhteistyön kehittäminen

Alueellisen yhteistyön edistäminen on vesihuoltouudistuksen keskeisimpiä tavoitteita. Vesihuoltoala ei voi pidemmällä aikavälillä kehittyä ja uudistua ilman rakenteellisia muutoksia. Vesihuoltolaitoskentän rakenteen uudistuminen tarkoittaa esimerkiksi laitosten yhdistymisiä, operointiyhteistyön lisäämistä, yhteistyötä muiden toimialojen kanssa tai muuta uudenlaista yhteistyötä. Palvelujen ulkoistaminen on jo nykyisin varsin laajaa, mutta vesihuoltolaitosten ja yksityisen sektorin kumppanuusmalleja on mahdollista kehittää edelleen.

Vesihuollon alueellinen yhteistyö on edistynyt paikoin hyvinkin, mutta usein se on osoittautunut vaikeaksi, vaikka alueen vesihuoltolaitoksilla olisikin siihen halua. Laitosten omistajien tahto ja sitoutuminen on usein ollut liian vähäistä alueellisen yhteistyön edistämiseksi. Esteitä alueellisen yhteistyön kehittämiseen tulisikin analysoida aiempaa perusteellisemmin.

e) Pitkäjärjenteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen

Pitkän aikavälin investointisuunnitelman velvoittaminen lainsäädännöllä on VVY:n mielestä tarpeen ja kannatettava. Suunnitelman sisällön ja tason vaatimukset pitäisi kuitenkin määrittellä riittävän yksiselitteisesti sekä laitosten erilaiset tarpeet huomioon ottaviksi. Lainsäädäntöön sisältyvien vaatimusmäärittelyjen lisäksi pitkäjärjenteeseen investointisuunnitteluun tarvitaan selkeätä ohjeistusta, jonka laatimisessa VVY on valmis toimimaan aktiivisesti.

Vesihuollon kehittämissuunnitelman palauttaminen lakisääteiseksi on VVY:n mielestä myös kannatettava. Kehittämissuunnittelu on tärkeätä vesihuollon kehittämiseksi kunnan yhdyskuntakehitystä vastaavasti ja pitkäjärjenteisesti. Lakisääteisyyden poistuttua vuonna 2014 kehittämissuunnitelmien laatiminen ja päivittäminen on yleisesti vähentynyt. Kehittämissuunnittelun lisäksi myös valtion määrätietoisia linjauksia ja toimenpiteitä tarvitaan etenkin haja-asutusalueiden vesiosuuskuntien tilanteen ratkaisemiseksi.

f) Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Apua tarvitsevien vesihuoltolaitosten neuvonta "vierihoitona" on teoriassa kannatettava asia, mutta neuvonnan toteuttaminen esim. ELY-keskusten toimesta ohjelmassa ehdotetulla tavalla vaikuttaa nykyisin käytettävissä ja tulevaisuudessa näköpiirissä oleviin resursseihin verrattuna epärealistiselta. ELY-keskusten ohella tai sijasta on pohdittu myös mahdollisuutta, että paremmin resursoidut vesihuoltolaitokset voisivat toimia nevojina ja tukiorganisaatioina. Tämä ei luonnollisesti ainakaan korvauksetta ole mahdollista edes lainsäädännön hengen mukaisesti. Toisaalta toisen vesihuoltolaitoksen "vierihoitoa" parempi ja tehokkaampi menetelmä olisi esimerkiksi pienemmän laitoksen operoinnin tai suppeamman käyttö- ja kunnossapitopalvelun ostaminen isommalta laitokselta. Nykyiseen lainsäädäntöön mahdollisesti liittyvät kilpailuoikeudelliset tai muut esteet pitäisi tältä osin selvittää ja poistaa.

g) Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle

VVY on pitänyt lakisääteisten pätevyysvaatimusten saamista alalle tärkeänä, sekä riittävän osaamistason varmistamiseksi että toimialan arvostus- ja imagoiteijänä. Pätevyysvaatimusten määrittely ja pätevyysien hallintajärjestelmän luominen ja ylläpito edellyttävät huolellista suunnittelua ja resursseja. VVY:n laatimia Vesihuoltolaitosten osaamiskriteerejä (2017) voidaan osittain hyödyntää pätevyysvaatimusten määrittelyssä. VVY on muutoinkin valmis osallistumaan aktiivisesti pätevyysvaatimusjärjestelmän valmisteluun ja kehittämiseen. Pätevyysvaatimuksista yleisellä tasolla voitaisiin säätää vesihuoltolaissa, mutta eri tehtäväryhmien yksityiskohtaisimmista pätevyysvaatimuksista lienee tarkoituksenmukaisinta säätää erikseen asetuksessa tai jopa mahdollisesti hajautetusti eri säännöksissä. Pätevyysvaatimusjärjestelmä edellyttää toimiakseen myös riittävästi resursoidun pätevyysien toteuttamisjärjestelmän ja -tahon sekä pätevyysien ylläpitämiseksi tarvittavan koulutuksen.

h) Vesihuollon urapolkujen kehittäminen

Alan uudistuminen ja jatkuva kehittyminen edellyttävät vesihuoltolaitosten ja muiden sidosryhmien henkilöstön osaamisen pitkäjärjenteistä ja jatkuvaa kehittämistä. Tähän sisältyvät alan perus- ja täydennyskoulutuksen kehittäminen, alan houkuttelevuuden ja työnantajakuvan parantaminen, hyvä henkilöstöjohtaminen ja urapolkujen kehittäminen.

VVY:n mielestä ohjelmaluonnoksessa esitetyt alan koulutuksen ja osaamisen kehittämisen pidemmän aikavälin tavoitteet ja toimenpiteet ovat oikeansuuntaisia. Lyhyellä ja erityisesti pidemmällä aikavälillä vesialan koulutuksen (ja myös tutkimuksen) kehittämiseen ammatilliselta tasolta yliopistotasolle saakka on kiinnitettävä huomiota, viime vuosina tehtyjen lukuisien selvitysten johtopäätösten mukaisesti. Vesihuollon rooli ja näkyvyys koulutuksessa on vähentynyt ja vesihuollon opetus on suurelta osin integroitu mm. yleisiin ympäristö- tai energiatekniikan koulutusohjelmiin. Oppilaitosten oma aktiivisuus näiden selvitysten nostamien tarpeiden ottamiseksi huomioon koulutusohjelmissaan on tärkeätä. Alan edunvalvonnan on pidettävä koulutustarpeita esillä. Myös ministeriöiden ja kuntien aktiivinen rooli on tärkeätä muutosten aikaansaamiseksi.

Nykyisin vesihuoltolaitosten on usein vaikea löytää valmiiksi riittävän ammattitaitoista henkilöstöä. Pätevytyminen alaan jää usein työssä oppimisen varaan. Vesihuollossa toimii laaja kirjo eri alojen ammattilaisia, joiden kaikkien koulutustaustan ei tarvitsekaan olla erityisesti vesihuollossa. Muiden kuin vesihuoltoalan ammattilaisten siirtyessä vesihuollon tehtäviin tarvitaan kuitenkin riittävät tiedot vesihuollosta antavaa koulutusta esimerkiksi ns. alalietulokoulutuksen paketteina.

Vesihuoltolaitoksilla on akuutisti noussut esille mm. verkosto-osaajien puute, jonka korjaamiseen tarvittaisiin nopeitakin koulutustoimenpiteitä. Alan pätevyysvaatimukset ja osaamiskriteerit tulisi ottaa käyttöön. Pätevyysvaatimusten käyttöönotto lisää tarvetta täydentävälle ja ylläpitävälle koulutukselle, mikä alalla jo toimivien koulutusorganisaatioiden tulisi ottaa huomioon omissa strategioissaan.

i) Alueellisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien yhteistyön edistäminen

VVY on pitänyt vesialan toimijoiden verkottumista ja yhteistyötä tärkeänä mm. tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan vahvistamiseksi. Esimerkiksi Ruotsin ja Tanskan kokemukset vesialan toimijoiden klusterimaisesta toiminnasta ovat olleet hyviä. Näihin kokemuksiin on viitattu mm. ”Vesihuollon suuntaviivat 2020-luvulla” -julkaisussa (2017) ja ”Vesihuoltoalan korkeakouluopetuksen tarveselvityksessä” (2015). Suomeen syntyneet maakunnalliset osaamiskeskukset ovat sinänsä positiivinen kehitys, mutta niiden toiminta on usein jäänyt liian etäiseksi vesihuoltolaitosten tarpeisiin nähden. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen on koulutuksen ohella tärkeätä alan uudistumisen ja kehittymisen kannalta. Siinä tarvitaan eri toimijoiden hyvää yhteistyötä ja myös voimavarojen kokoamista yhteen.

Vesihuoltolaitosten yhteistyön vahvistaminen muiden(kin) toimialojen kanssa edistää kiertotalouden tavoitteita ja tekee laitosten roolin ja panoksen kiertotaloustoimijoina nykyistä näkyvämmäksi. Samalla vahvistuu vesihuollon imago alati kehittyvänä alana. VVY pyrkii oman strategiansa mukaisesti edistämään bio- ja kiertotalouden painoarvoa vesihuoltolaitosten toiminnassa ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Vesihuoltolaitoksilla on mahdollisuus olla nykyistä aktiivisempia toimijoita mm. bio- ja kiertotalousratkaisujen hyödyntämisessä, hiilineutraaliuden ja energiatehokkuuden edistämisessä, ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja hillitsemisessä sekä digitalisaatioissa.

j) Vesihuoltolaitosten digitalisaatiovalmiuksien ja tiedonhallinnan kehittäminen

Vesihuoltolaitokset ovat jo pitkään hyödyntäneet digitalisaatiota erityisesti laitostoimintaan liittyvässä automaatioissa sekä etävalvonnassa ja -ohjauksessa. Verkostotoiminnoissa ja asiakaspalvelussa digitalisaatoratkaisut ovat viime aikoina yleistyneet. Vedenmittauksen etäluenta on parhaillaan voimakkaasti lisääntymässä. Pienissä laitoksissa digitalisaatioaste on toistaiseksi vielä varsin alhainen.

Laitosten digitalisaatiovalmiuksia tulisi ensisijaisesti kehittää laitosten omien prosessien ja asiakaspalvelun tarpeisiin. Tietojärjestelmien välisten rajapintojen standardisoinnin ja käytön edistäminen on tärkeää, jotta laitosten toiminnassa syntyvää tietoa voidaan käyttää tehokkaasti. Tiedolla johtamisen merkitys on keskeinen erityisesti talouden- ja omaisuudenhallinnassa. Ohjelmaluonnoksessa korostetut tarpeet järjestelmärajapintojen kehittämiseksi ovat myös VVY:n mielestä tärkeitä ja vaativat mittavaa resursointia ja toimijoiden yhteistyötä.

Vesihuoltolaitosten digitalisaation konkreettisia kehittämishankkeita tarvitaan ja niille pitäisi saada myös julkista rahoitusta laitosten oman panostuksen lisäksi; erityisesti, mikäli ohjelmassa esitetty tiedon yhteiskäyttö etenee ja tuo laitoksille investointitarpeita. Hankkeiden toteuttamisessa laitosten ja järjestelmätoimittajien yhteistyö ja yhteinen näkemys tavoitteista on tärkeää. Esimerkkinä yhdestä digitalisaation kehittämisalueesta on vesihuollon tietomallinnus. Parhaillaan laaditaan vesihuollon tietomallinnuksen tiekarttaa, jonka pohjalta alan on selkeä lähtö konkreettisesti edistämään sekä järjestelmäkehitystä että tietomallien käyttöön-ottoa toimijakentässä.

Vesihuoltouudistukseen sitouduttava laajasti ja pitkäjänteisesti

Kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteet ovat kokonaisuutena hyviä ja alan keskeisillä toimijatahoilla on yhteinen ymmärrys uudistuksen tarpeellisuudesta. Uudistuksen ohjelman toteuttaminen vaatii kaikkien tahojen sitoutumista, resursseja ja konkreettisia toimenpiteitä. Toteuttaminen vie aikaa, joten pitkäjänteistä sitoutumista tarvitaan. Toimenpideohjelman kahden vuoden (2021-2022) aikajänteellä uudistus voi enintään vasta lähteä liikkeelle, mutta jo luonnoksessakin esitettyjen toimenpiteiden toteutuminen edellyttää viime vuosiin verrattuna huomattavaa aktiivisuuden ja resurssien lisääntymistä. Uudistus ei toteudu pelkästään ohjelmalla, vaan se vaatii mittavia panostuksia ja sitoutumista valtion ja kuntien organisaatioilta sekä vesihuollon käytännön toimijoilta laitoksissa ja myös yrityksissä. Ohjelmaluonnoksessa vuosille 2021-2022 toteutettavaksi ehdotettujen toimenpiteiden yhteenlaskettu alustava kustannusarvio on vähintäänkin luokkaa 6,5 milj. euroa.

VVY on omassa strategiassaan vuosille 2021-2030 esittänyt tavoitteensa ja tarvittavat strategiset toimenpiteet, joilla yhdistys ja vesihuoltolaitokset omalta osaltaan pyrkivät toteuttamaan vesihuoltouudistuksen tavoitteita. Toivomme, että muutkin alan toimijat tekevät samoin ja sitoutuvat myös osaltaan varaamaan tarvittavat voimavarat uudistuksen toteuttamiseksi pidemmälläkin aikavälillä. Tavoitteena on maailman toimivin vesihuolto 2030.

Osmo Seppälä
toimitusjohtaja

Lausunto on hyväksytty Vesilaitosyhdistyksen hallituksessa ja työvaliokunnassa